

ศาสตราจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ: บรมครู ประชาชนแห่งแผ่นดิน และบุคคลสำคัญของโลก

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร

เพื่อรำลึกถึงคุณูปการของท่านอาจารย์ “หม่อมหลวงบุญเหลือ” และผลงานที่ไพเราะกินใจและเข้าถึงศิลปวัฒนธรรมและความเป็นมนุษย์จนเหลือล้นที่จะพรรณนาได้ ข้าพเจ้าขออนุญาตอ้างอิงโดยนำข้อความจาก “เกียรติภูมิของชาวอักษร” ใน “อักษรสัมพันธ์” สารของสมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ ฉบับเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 23 ธันวาคม 2554 คอลัมน์ “จากเพื่อนถึงเพื่อนสมาชิก” ในเรื่อง “บุคคลสำคัญของโลก” ที่กล่าวไว้ดังนี้

“เมื่อวันที่ 9 พ.ย. 2554 หม่อมหลวงบุญเหลือ (บุญชูฯ) เทพยสุวรรณ (อ.บ.รุ่น 2—นักเขียนนักวิชาการผู้มีคุณูปการต่อวงวรรณกรรม วิจารณ์วรรณคดี และการศึกษาของประเทศมากมาย) ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในฐานะผู้มีผลงานดีเด่นด้านการศึกษาวัฒนธรรม ภาษาและวรรณคดี การส่งเสริมสถานภาพสตรี และการส่งเสริมสันติภาพพร้อมกับสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เนื่องในโอกาสวันพระราชสมภพครบ 150 ปี 10 ก.ย. 2555 ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลกในฐานะที่ทรงมีผลงานดีเด่นด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์สุขภาพและการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรม”

ด้วยเคารพท่านอาจารย์ “หม่อมหลวงบุญเหลือ” ผู้ทรงคุณวุฒิ คุณธรรม จริยธรรม และเมตตาธรรม ข้าพเจ้าขอเฝ้าประสพการณ์ชีวิตที่ทรงคุณค่ายิ่งนักเพราะข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้พบ รู้จัก และได้มีประสบการณ์ทางวิชาการที่ได้จากท่านอาจารย์ “หม่อมหลวงบุญเหลือ”

ข้าพเจ้าได้อ่านงานของท่านอาจารย์ “หม่อมหลวงบุญเหลือ” และชื่นชมความคิดที่ล้ำลึกของท่านเสมอมา ท่านให้แนวทางชีวิต

ที่ดียิ่งใน “ความสำเร็จและความล้มเหลว” และแนวคิดของชีวิตที่ติงามในครรลองของศีลธรรมใน “หุติยะวิเศษ” ที่เหมือนกระแสมเย็นพัดผ่านทางอักษรผู้ผู้อ่าน ให้ได้สัมผัสแง่มุมลึกซึ้งของความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และความคิดนำสมัยในเรื่องสถานภาพ บทบาททางการเมือง ชีวิตครอบครัว และการศึกษาของสตรีไทย ด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนและสละสลวยทุกตัวอักษร เช่นในเรื่อง **หุติยะวิเศษ** ที่ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยสำนักพิมพ์เคล็ดไทยได้นำข้อความขึ้นปกหน้าพร้อมชื่อเรื่องดังนี้

“ความเป็นผู้หญิงนี่ก็คือการเป็นเมีย เป็นพี่ เป็นแม่ผู้ชาย ไม่ใช่ไร แล้วในเมื่อผู้ชายยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จะไม่ให้ผู้หญิงยุ่งเกี่ยวอย่างไร” และในหน้า 2-3 บรรยายความคิดเกี่ยวกับรูปลักษณ์สตรีไว้อย่างงดงามยิ่งดังนี้

“จะอ่อนนวยากคิดอะไรอีกหลายเรื่องอยู่ที่หน้ากระຈกนั้น แต่ไม่มีเวลา “ท่าน” หรือ ท่านรอง คือสามีของหล่อนคอยอยู่ข้างล่างแล้ว หล่อนมองดูตนเองอีกเล็กน้อย ผ่านงอกทองสีชมพู และเสื้อแขนจรดข้อศอกสีเดียวกัน ซึ่งเป็นแบบที่หล่อนชอบด้วยใจจริงของหล่อนเอง ถึงแม้จะไม่ใช่แบบนำสมัย ขับผิวของหล่อนให้ดูชมพูเรื่อย ๆ เข้่ากับสีของเสื้อผ้า หล่อนหยิบแหวนทับทิมสวมนิ้วกลางข้างขวา และมองดูแหวนเพชรเม็ดเดียวที่สวมเป็นประจำที่สวมอยู่ที่นิ้วนางข้างซ้าย มองดูนาฬิกาประดับเพชรที่ข้อมือซ้าย ขยับมือดูว่าแหวนและนาฬิกาอยู่กับที่ที่เหมาะสมแล้วมีคนเข้ามาหยิบกระเป๋าสีชมพู ปักลูกบิดทองและแก้วมีแสงระยิบระยับ และผ้าห่มยกทองสีเดียวกันไปถือไว้ เตรียมพร้อมที่จะตามหล่อนลงไปข้างล่าง แต่จะอ่อนนวยากยังไม่อยากไปจากกระຈกนั้น หล่อนยังเหลือบดูรองเท้าสีชมพูซึ่งแนบเท้าขนาดเล็กของหล่อนอีกหน่อย การนุ่งผ้ากรอมเท้าตามสมัยนิยมในขณะนั้น

ทำให้หลอนมองดูสูงขึ้น แต่ไม่มีโอกาสอดขาอันเรียวยาวได้ส่วน...”

นี่คือภาพที่สะท้อนจากวรรณกรรมถึงจารีตประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายและความคิดอิสระของสตรีที่อยู่ใน กรอบสังคม แต่มีเสรีภาพส่วนตัว โดยเฉพาะในเรื่องแนวคิด ประชาธิปไตย

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณเองโชคดียิ่งที่ได้มีบุญพบ สันทนา เรียนรู้จากท่าน ตั้งแต่เมื่อศึกษาจบปริญญาเอกด้านการวิจัย และการศึกษาภาษาต่างประเทศจากมหาวิทยาลัยมินเนโซตา สหรัฐอเมริกาเมื่อสิงหาคม พ.ศ. 2518 และมาทำงานเป็น นักวิชาการศึกษาและหัวหน้าโครงการทดสอบ วัดผลและ ประเมินผลภาษาอังกฤษ ซึ่งมี Dr.Lyle F. Bachman ผู้เชี่ยวชาญ มูลนิธิฟอร์ดกำกับดูแลด้านการวิจัยการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยอยู่ ท่านอาจารย์ “หม่อมหลวงบุญเหลือ” ก็จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมินเนโซตานั้นเช่นกันแต่ก่อนหน้า ข้าพเจ้าร่วมทศวรรษ ข้าพเจ้าได้พบตัวจริงของท่านเมื่อท่าน มาที่สถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษ (Central Institute of English Language/CIEL) ที่ท่านเป็นที่ปรึกษา โดยมีท่านอาจารย์มยุรี สุขวิวัฒน์ ผู้อำนวยการศูนย์เป็นผู้แนะนำ และข้าพเจ้าจำได้ว่า ท่านอาจารย์ได้พาข้าพเจ้าไปรับประทานอาหารกลางวันห้องคิงการ ซีโต้ (SEATO) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับศูนย์ ที่ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัย มหิดล ถนนพระรามหก ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นบุญอย่างยิ่งที่ได้มี โอกาสสนทนา เรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับท่าน ในเรื่องภาษา และหลังจากนั้นข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสเข้าร่วม อภิปรายกับท่านในเรื่องนี้ การเรียนการสอน การทดสอบ ประเมินผลทางภาษา จัดโดยศูนย์ CIEL บ้าง และโดย กระทรวงศึกษาธิการบ้าง

ข้าพเจ้าได้ร่วมในคณะผู้แทนจากประเทศไทยไปเข้าร่วม ประชุม ณ ศูนย์ภาษาซีไอโอ กับท่านอาจารย์ ได้นั่งรถของศูนย์ เข้าเมืองพร้อมกับท่าน สองข้างทางมีต้นทรงบาดาลออกดอก เหลืองงามสะพรั่ง ได้สนทนากับท่านเรื่องต้นไม้ ดอกไม้ที่เกิดขึ้น ทั้งในเมืองไทยและสิงคโปร์ ทำให้ได้ทราบว่าท่านมีความรู้ เกี่ยวกับพืชพันธุ์ไม้ และตอนเดินทางกลับประเทศไทย บริเวณ รอบนอกสนามบินช่างซีมีเฟื่องฟ้าสีม่วงอ่อนเป็นพุ่มประดับ รายทาง เป็นพันธุ์ที่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นมาก่อน และท่านได้ บอกว่าดอกเฟื่องฟ้าเป็นพันธุ์ไม้จากอเมริกาใต้ สีนี้อย่างไม่มี พันธุ์นี้ ยังไม่มีที่บ้านเรา แต่อีกไม่นานคงมี ซึ่งก็เป็นจริงดังที่ท่านบอกไว้ เพราะไม่นานก็มีเฟื่องฟ้าสีม่วงอ่อนมาประดับถนนหนทางและ ในสวนของคนไทยจริง ๆ นอกจากนี้ท่านได้กล่าวถึงต้นบุหงา

สำหรับหรือที่พื้นเมืองเรียกว่าบุหงาบาหลิวว่ามีต้นกำเนิดจากแถบ อเมริกาใต้เช่นกัน เมื่อได้ค้นคว้าเพิ่มเติมได้ข้อมูลว่ามาจาก หมู่เกาะบาเบโดส เป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมเป็นที่พิสมัยของมด และแมลงกินน้ำหวาน ต่างจากเฟื่องฟ้าซึ่งมีหลากหลายแต่ไม่มีกลิ่น

เนื่องจากท่านเป็นนักภาษา และนักแปลที่มีความเข้าใจ ศัพท์ สำนวนอังกฤษและไทยเป็นอย่างดี ท่านได้บัญญัติศัพท์ ไว้มาก และที่ข้าพเจ้าได้ใช้บ่อยครั้ง แต่ละครั้งที่ใช้คำเหล่านี้ ก็จะมีการทวนผู้บัญญัติทุกครั้ง เพราะในการสอน การเขียน ทางวิชาการ และการบรรยาย คำที่ข้าพเจ้าได้ใช้เป็นแนวทาง ในการปฏิบัติงานวิชาการต่าง ๆ มีดังนี้

“กลยุทธ์ (Strategy)” หมายถึงวิธีต่าง ๆ ที่ทำให้งานสำเร็จ ล่วงตามที่คาดหมาย เช่นกลยุทธ์ในการเจรจาต่อรอง กลยุทธ์ การสอนการออกเสียงให้ชัด เป็นต้น

“สัมมนา” (Seminar) ที่ท่านอาจารย์ “หม่อมหลวง บุญเหลือ” บัญญัติจากคำว่า Seminar ว่า seminar มาจาก ภาษาลาตินว่า “seminarium” แปลว่า แปลงเพาะเมล็ดพันธุ์ ส่วนคำ “สัมมนา” มาจากคำภาษาบาลีสมาสนัน คือ ส (รวม) + มนา (ใจ) = การรวมใจ ซึ่งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นำมาใช้ เป็นวิธีการเรียนการสอน และในการฝึกอบรมที่มีการสัมมนา ที่มีบุคคลจำนวนมากมาร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีการปฏิบัติการเพื่อให้มีประสบการณ์ “สัมมนา” จึงเป็น ทั้งการให้ความรู้ การแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และการนำ ประสบการณ์มาปฏิบัติเพื่อความรู้เป็นรูปธรรม สามารถนำมา ใช้ได้

“ทักษะสัมพันธ์/ทักษะสัมพันธ์” ที่ท่านอาจารย์ “หม่อมหลวง บุญเหลือ” บัญญัติขึ้นเพื่อหมายถึง ทักษะทางภาษาสัมพันธ์ ทักษะกันในการใช้ภาษา เช่น การพูดสัมพันธ์กับการฟัง การอ่าน สัมพันธ์กับการเขียน การพูดสัมพันธ์กับการอ่าน ฯลฯ การสัมพันธ์ ของทักษะอาจสัมพันธ์ระหว่าง 2 ทักษะหรือมากกว่า เช่น การฟัง การอ่าน และการเขียนสัมพันธ์กัน หรือ การฟัง การพูด และการเขียนสัมพันธ์กัน เป็นต้น

“ทำเนียบภาษา” (Language Register) หมายถึงระดับ ของภาษา ว่าเป็นภาษาในวงการแพทย์ พยาบาล วิศวกร สถาปนิก นักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ หรือว่าเป็นภาษาของชนชั้นใด เช่น ชนชั้นกรรมาชีพ ชนชั้นกลาง เป็นภาษาราชการ ศัพท์ ภาษาสงฆ์ การจัดหมวดหมู่ภาษาตามการใช้ มีความหมายอยู่ สองนัยด้วยกัน **นัยแรก** เป็นการจัดทำเนียบภาษาตามแนวตั้ง

คือการติดตามระดับฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมของผู้ใช้ภาษา ได้แก่ ภาษาของสมณเพศ เช่น พรานมณี และสงฆ์ ภาษาของราชสำนัก เช่น ราชาศัพท ภาษาของชนชั้นสูง ภาษาของชนชั้นกลาง และภาษาของชนชั้นกรรมาชีพ นอกจากนี้ยังหมายถึง ภาษาของผู้สูงวัย ภาษาของวัยรุ่น และภาษาของเด็กเล็ก เป็นต้น **นัยที่สอง** เป็นการจัดทำเนียบโดยแนวนอน คือการติดตามกลุ่มบุคคลที่ใช้ภาษา เช่น ภาษาทางการแพทย์ ภาษาทางการบิน ภาษาทางการธุรกิจ ภาษาทางการทูต ภาษาทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งการจัดทำเนียบนี้มักเป็นไปตามอาชีพ

“ลีลาภาษา” (Language Style) ว่าเป็นรูปแบบใด เป็น (ก) แบบตายตัว เช่นภาษาที่พรานมณีใช้ ภาษาสวดในการอาราธนาศีล ภาษาในพระบรมราชโองการ (ข) แบบทางการ เช่นภาษาติดต่อกิจธุระ ภาษาในจดหมายราชการ ภาษาการบรรยาย การรายงาน (ค) แบบปรึกษาหารือ เช่น ภาษาที่มีการใช้บุรุษสรรพนามที่ 1 และที่ 2 คือ I และ You มาก เพื่อตึงให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมมากขึ้น การใช้ Question tags เช่น Isn't it? ข้อความเช่น “You know?” และคำถามเช่น “Don't you think so?” (ง) แบบสนทนา เป็นภาษาที่ใช้ในหมู่คนคุ้นเคย รู้จักกันโดยใกล้ชิด และ (จ) ภาษาสแลงซึ่งเป็นสำนวนและเสียงเช่นภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่นภาษาในหมู่วัยรุ่น (ที่มา

Joos, M. (1967). “The five clocks.” In Abramson, R. D. & Troike, R. C. (Eds.) (1972). *Language and Cultural Diversity in American Education*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.)

ศาสตราจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ เป็นกุลสตรี นักคิด นักเขียน องค์กรปาฐก นักแปลที่มีคุณธรรม ธรรมะในดวงใจของท่านปรากฏในคำพูดและข้อเขียนของท่าน เป็นธรรมะที่วิญญูชนมี และเป็นวิถีพุทธวิถีธรรมของสามัญชน ที่ครองตนอย่างมีสติ ในการดำรงชีวิต ดังข้อคิดข้อเขียนในเรื่อง “ความสำเร็จและความล้มเหลว” (การพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. 2527 หน้า 238-239 โดยอมรินทร์การพิมพ์) ที่เรียบเรียงจากประสบการณ์ชีวิตเป็นชีวประวัติการทำงานของท่านที่ท่านอาจารย์เองรจนาไว้ว่า

“ข้าพเจ้าขอเขียนในตอนท้ายสุดว่า มีพระพุทธานุภาพอยู่ บทหนึ่งซึ่งเราควรสังวรไว้คือ อดีตนั้นล่วงเลยไปแล้ว อนาคตอย่าไปมัวกังวล ปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญจงทำประโยชน์ให้เกิดทุกขณะ” ท่านอาจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือเป็นผู้อยู่กับปัจจุบัน ท่านมีความร่วมสมัยที่ยืนยงมั่นคงเป็นอมตะ

ขอกราบคารวะบูรพาจารย์ท่านนี้มา ณ ที่นี้อีกครั้ง จากศิษย์

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร

วุฒิ อ.บ. (ภาษาอังกฤษ) เกียรตินิยมอันดับ 2 จุฬาฯ
M.A. (English) มหาวิทยาลัยมิชซูรี สหรัฐอเมริกา
Ph.D. (Foreign Language Research and Education)
มหาวิทยาลัยมินเนโซตา สหรัฐอเมริกา

- ตำแหน่ง**
- ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการบริหารสถาบันภาษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันภาษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี วิทยาลัยเซนต์หลุยส์
 - กรรมการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี วิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา
 - ที่ปรึกษากองบรรณาธิการวารสารวิชาการของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุรนารี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 - ประธาน คณะอนุกรรมการ อ.ก.ค.ศ. สามัญเฉพาะกิจ เกี่ยวกับการประเมินผลปฏิบัติงานฯ
 - ที่ปรึกษาด้านวิจัย สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย